

Maria Hagberg, utvecklingsledare för kvinnofrid på Länsstyrelsen i Örebro län, antar utmaningen att som praktiker och aktivist och med inspiration från några av de våldsartiklar som publicerades i TGV 35(2-3) reflektera över kvinnofrid, jämställdhetsintegrering och barns utsatthet. Slutsatsen? Sverige behöver ett jämställdhetsdepartement.

MED VÅLDET SOM KÄRNAN I DET OJÄMSTÄLLDA SAMHÄLLET

MARIA HAGBERG

Att arbeta som utvecklingsledare för kvinnofridsfrågor på Länsstyrelsen innebär arbete på strategisk nivå mot mäns våld mot kvinnor, vilket utgör det fjärde jämställdhetspolitiska delmålet. Det innebär att arbeta med regeringsuppdrag kring våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, samt prostitution och människohandel. I första hand gäller det att föra ut regeringens politik i länet, men det handlar också om att följa och återrapportera utvecklingen i länet till berörda departement och regeringen.

I det följande kommer jag utifrån mitt arbete och med fötterna i den internationella kvinnorrättsaktivismen, att med inspiration från artiklarna i TGV:s våldsnummer 35(2-3) 2014 reflektera kring tre teman: 1) gender mainstreaming, 2) intersektionalitet och 3) barns utsatta positioner.

Gender mainstreaming i praktiken

Det är oerhört intressant att läsa Renée Anderssons och Gun Hedlunds artikel "Att göra kön i kommunal politik" (2014) som

undersöker huruvida gender mainstreaming utgör hinder eller möjlighet för arbetet med kvinnofrid på kommunal nivå. Sveriges kommuner har i uppdrag att både minska mäns våld mot kvinnor och att integrera jämställdhet i sina styrnings- och planeringsprocesser. Andersson och Hedlund ifrågasätter jämställdhetsintegreringens institutionaliserande i det kommunala arbetet och skriver: ”ett integrerat könsperspektiv medför inte självklart att kvinnofrid som jämställdhetsfråga synliggörs” (2014: 74).

Jag har en bakgrund från politiken och har tidigare arbetat politiskt i drygt trettio år, inte minst kommunalpolitiskt. När gender mainstreaming lanserades på 90-talet uttryckte min vän och erfarna feminist Ann-Mari Campbell, då regionråd i Region Skåne, farhågor kring införandet av gender mainstreaming. Farhågorna bestod i att jämställdhetsfrågorna skulle försvinna bland alla andra måsten i politikområdena. Nu snart tjugo år efteråt är jag, och Andersson och Hedlund (2014), nog beredda att ge henne rätt. Jämställdhetsarbetet är inte prioriterat inom politiken och försvinner bland andra åtaganden som ska inkluderas. Detta trots till exempel inrättandet av särskilt sakkunniga på samtliga länsstyrelser då Margareta Winbergh var jämställdhetsminister i slutet av 1990-talet och trots Gertrud Åströms utmärkta maktutredning i början av 2000-talet. Den som bland annat genererade särskilda medel till kvinnoorganisationerna genom Kvinnors Organisering då mansdominerade föreningar erhöll mångfaldigt större medel. Utredningen visade med all tydlighet maktdimensionen i stort. Makt som utgår från mannen som överordnad.

Eftersom Kvinnokonventionen, som antogs 1979, ligger till grund för jämställdhetsarbetet så är det oerhört viktigt att det arbetet fördelas ett departement som har ansvarsområdet jämställdhet och som är pådrivande även för andra departement. Med tanke på systemets förändringströghet borde kanske jämställdhet ha sitt eget departement – om vi menar allvar med jämställdhetsarbetet. Vidare bör vi fundera på om de statliga myndigheterna, inte minst länsstyrelserna, borde ha större mandat att agera jämställdhetspolitiskt och kanske arbetslag kring jämställdhetsarbetet så att alla områden lyfts upp och arbetas med och överlappar varandras delar. Det tror jag är nödvändigt och önskvärt framöver.

Under åren som kommunpolitiker i fullmäktige och nämnder erfor jag att posten inom kommunrevisionen var den där jag hade mest inflytande över jämställdhetspolitiken. Där var det enklare att ge uppdrag

till nämnderna och tjänstemännen och att arbeta tvärpolitiskt. Med inspiration från en motion som jag fått av en partikamrat, tillika kvinna, i Göteborg föreslog jag ganska omgående en jämställdhetsrevision på några områden, exempelvis på antalet tjänstebilar där det visade sig att hemtjänstpersonalen, i huvudsak kvinnor, fick cykla trots tidspress och större avstånd, medan männen i tekniska förvaltningen använde tjänstebilar. Det resulterade i att fler tjänstebilar köptes in till hemtjänsten. Vidare föreslog jag en jämställd lönerevision då chefslönerna var väldigt olika trots jämförbara ansvarsbördor. Även där visade det fördel män och en rejäl justering gjordes till förmån för kvinnorna.

Det utföll väl och en rad brister uppdagades och rättades till efter att revisionen genomförts och påvisat brister i jämställdhetsarbetet. Vidare tittade revisionen på arbetstider och delade turer. Det var oftast kvinnor inom hemtjänst som hade delade turer. Det innebar att de som hade lägst löner inom kommunen också var de som hade minst makt över sin egen tid och mest ansvar för det obetalda arbetet.

Farhågan kring gender mainstreaming var också att det var enkelt att skriva in i politiska dokument men svårt att följa upp och utvärdera. Så om gender mainstreaming ska fungera ska det inte bara vara fina ord i politiska dokument utan kopplat till konkreta åtgärder och mätbara mål, inte minst ekonomiska och mänskliga vinster. Det finns kommuner och regioner/landsting som gjort nedslag av den sorten och genast har det varit enkelt att införa konkreta åtgärder för förbättrad jämställdhet. Det ultimata är gender mainstreaming av den årliga budgeten på regional och kommunal nivå så som Hedlund och Andersson påpekar. Utan att tappa fjärde jämställdhetspolitiska målet: att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Statliga institutioner som går före

Vid FN-konferensen i Beijing 1995 togs beslut om att införa gender mainstreaming, eller jämställdhetsintegrering som den svenska översättningen kommit att lyda, som den strategi som ska användas för att uppnå jämställdhet. Vi var då i Sverige nya i EU-sammanhang (vi gick med 1995) och tanken infördes även i EU:s direktivarbete för jämställdhet. Tanken var god - kanske? Vi har haft ett enträget jämställdhetsarbete genom våra länsstyrelser och de sakkunniga som finns där. Fortfarande råder dock ett motstånd och en oförståelse ute bland olika aktörer: myndigheter, offentliga, privata och ideella. Det som tydligt har visat sig är också att det var betydligt enklare att arbeta

proaktivt med de tre första jämställdhetspolitiska målen, det vill säga 1) lika makt, 2) lika lön och 3) lika fördelning av obetalt arbete. Dessa är mindre hotfulla och skambelagda. Våldet som går som en röd tråd i alla målen blev eftersatt och 2011 inrättades tjänsterna som utvecklingsledare på länsstyrelserna med det fjärde jämställdhetsmålet som specifikt uppdrag. Jag menar att våldet är själva kärnan i ett ojämnt samhälle. Kommer vi inte åt kärnan uppnår vi inte det jämställda samhället.

Våldsprevention som jämställdhetsverktyg

Trots snart fyrtio år av kvinnojourer, hundratals spridda över hela landet så är mäns våld mot kvinnor fortsatt omfattande. En del av förklaringen är att det fjärde jämställdhetsområdet är eftersatt och har i huvudsak skötts obetalt av den ideella sektorn, och gör så fortfarande. Det fjärde jämställdhetspolitiska målet är starkt kopplat till den traditionella arbetsdelningen. Ekonomiskt våld är vanligt förekommande men sällan lyft som del i det våld och förtryck som i övrigt förekommer mot kvinnor. Ojämnt lönenivå, eller ekonomiskt beroende, innebär för många kvinnor en svårighet att bryta och lämna ett destruktivt förhållande, oavsett partner. Hedlund och Andersson använder konsekvent ordet kvinnofrid istället för mäns våld mot kvinnor (som det fjärde jämställdhetspolitiska målet är formulerat, oavsett vilken regering vi haft). Författarnas analys av handlingsplaner och jämställdhetsintegrerad budget stämmer väl överens med mina professionella och politiska erfarenheter. Det kan ibland bero på ideologiska ställningstaganden som till exempel att kvinnojourers verksamhet villkoras med vilken riksorganisation de tillhör, så som skedde efter den omdebatterade dokumentären *Könskriget* (2005), men det är också följden av de kvalitetskrav och krav på dokumentation som ställs av staten idag. Jag är emellertid inte så positivt inställd till den institutionalisering av jämställdhetspolitiken som skett inom både den politiska och den ideella sfären. Det är oerhört viktigt med en fri och självständig kraft i förhållande till makten. Ett fundamentalt politiskt misstag som begåtts är att fokusera på offret, även om den verksamheten måste finnas. Men symtombehandling har aldrig gett resultat i längden. Jag menar att fokuseringen på offer och förövare cementerar det könsstereotypa samhället. Våldet är mer komplext och könsöverskridande. Våld ute i samhället har effekter på våldet i hemmet.

Hot eller möjlighet, jämlikhet och jämställdhet

Osökt kommer jag in på de nya influenser som kommit inom forskning-
en och det är postkoloniala och intersektionella strömningar. Goldina
Smirthwaite och Carin Holmberg har belyst det i sin artikel med fokus
på intersektionalitet. De har lyft särskild utsatthet såsom kvinnor med
missbruk och lesbiska kvinnor. Det som förut utgick från en enkel mo-
dell där jämställdhet handlade om grupperna kvinnor och män, har nu
mött nya utmaningar i form av jämlikhetskrav, med avseende på till ex-
empel personer med funktionsnedsättning, religiösa och etniska mino-
riteter, äldre, barn och HBTQI personer oavsett kön eller könsidentitet
och särskilt utsatthet av andra skäl. Jag ser ofta i mitt arbete att jäm-
ställdhetsarbetet får stryka på foten när det borde gå hand i hand med
jämlikhetsarbetet. Oavsett vilka grunder som ligger i botten så är kvin-
nor i de flesta sammanhang underordnade och oavsett vilka diskrimi-
neringsgrunder vi talar om så kommer oftast kvinnan på undantag. Jag
är kritisk till att jämställa jämlikhet och jämställdhet utifrån ett globalt
perspektiv. Det är oerhört viktigt att i alla sammanhang även genomföra
en könsanalys då det handlar om diskriminering. Det finns tendenser
i samhällsdebatten att göra postkolonialism och intersektionalitet till
ideologiska ställningstaganden eller trender, också av forskare, vilket
är olyckligt och begränsande. Uppbrottstrappan, som Smirthwaite och
Holmberg beskriver, är ett utmärkt pedagogiskt verktyg för att belysa
när maktordningar korsar och interagerar. Därför är Uppbrottstrappan
ett bra redskap för att problematisera och analysera särskild utsatthet av
våld och förtryck utan att förminska maktperspektivet. Intersektiona-
litet och postkolonialism är oerhört viktiga för en vidare förståelse och
analys av makt men ska inte göras till en ideologi.

Barn utan kön

Åsa Källström Cater och Kjerstin Andersson belyser i sin artikel utveck-
ling och pågående forskning inom området barn som bevittnar våld.
Det är högaktuellt då Barnkonventionen ska bli lag under innevarande
mandatperiod. Det är intressant att Barnkonventionen (1989) prioriteras
framför Kvinnokonventionen (1979) då det gäller lagstiftning eftersom
kvinnor även i Sverige fortfarande har huvudansvaret för barnen. Ge-
nom att trygga den vuxna som är den barnet står i beroendeställning till,
kunde ett stort kliv framåt tagits om Kvinnokonventionen först blivit
lag. Barn är vi enligt FN:s konventioner tills vi är 18 år. Det finns en
hel del genomförd och pågående forskning om barn som utsätts för eller

bevittnar våld i hemmet eller som utsätter andra för våld. Barn och unga eller unga vuxna har samma men också olika sätt att hantera detta. Likaså har pojkar och flickor ofta, men inte alltid, olika sätt att hantera trauman. Olika sårbarhet förekommer också på grund av genetik, enligt senare års hjärnforskning.

Jag saknar könsanalys i Källström Cater och Anderssons artikel, då det under senare år tydligt i olika rapporter framkommit att flickor och pojkar har lika, men ibland olika möjlighet till att söka hjälp, inte sällan beroende på en könsstereotyp hjälppapparat, men också på grund av eftersatt genuspedagogik i förskolan och skola, vilket skulle göra det självklart för barn oavsett kön eller könsidentitet att be om hjälp och stöd. Vår socialtjänst är också kvinnodominerad och hjälp till och behandling av våldsutövare anmärkningsvärt begränsat. Det gör att barnen är bundna i de traditionella könsrollerna då dessa inte utmanas i tillräcklig grad och att hjälppapparatet i alltför hög grad är symtominriktad och könsstereotyp. Forskning finns också på friskfaktorer och barns förmåga att läka svåra upplevelser men socialtjänsten är fortfarande problemfokuserad i alltför hög grad. Min yrkesbana inleddes som barnskötare och jag arbetade med barn med funktionsnedsättning under många år innan jag vidareutbildade mig. Då 1979 hade vi omfattande kampanjer och folkbildning om demokratisk barnuppfostran. Det hade behövts även idag då barnaga åter ökar i Sverige.

Jag skrev för några år sedan en DN-artikel kallad ”Krigszon i mitt eget hem” (2005) utifrån personliga upplevelser under min uppväxt. Barn som bevittnar våld uppvisar samma skador som barn som upplevt krig. För några år sedan då jag arbetade som projektledare i Skåne frågade jag ett tjugotal socialsekreterare om hur många som öppnade utredning på syskon som bevittnade våld om ett syskon blev utsatt. Det var en socialsekreterare som svarade jakande. Okunskapen om barns utsatt-het även som vittne till våld i hemmet var svag och ibland obefintlig.

Barn som bevittnar våld är än idag inte egna målsägare eller självklart skadeståndsberättigade vilket borde ändras.

I dagarna presenterade regeringens särskilda utredare två statliga utredningar, *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck* (SOU 2015:55) och *Mål och myndighet. En effektiv styrning av jämställdhetspolitiken* (SOU 2015:86). I bägge dessa understryks vikten av att det fjärde jämställdhetspolitiska målet, att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, kvarstår som just ett jämställdhetspolitiskt

delmål. Den senare av dessa två utredningar föreslår dessutom inrättandet av en jämställdhetsmyndighet. Kanske är det även dags för ett jämställdhetsdepartement.

Maria Hagberg

Utvecklingsledare i kvinnofridsfrågor

Länsstyrelsen Örebro län

701 86 Örebro

E-post: maria.hagberg@lansstyrelsen.se